

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ARHEOLOGIE „VASILE PÂRVAN”

**MATERIALE
ȘI
CERCETĂRI
ARHEOLOGICE**

**SERIE NOUĂ
XI**

2015

**EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI, 2015**

Colegiul de redacție

Prof. Dr. **ALEXANDRU BARNEA** (Universitatea București), Dr. **SANDA BALESCU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS, France), Prof. Dr. **CLIVE BONSALL** (University of Edinburgh, U.K.), Prof. Dr. **NIKOLAUS BOROFFKA** (Deutsches Archäologisches Institut – Eurasien Abteilung, Berlin, Germany), Dr. **GHEORGHE I. CANTACUZINO** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **PIERRE DUPONT** (Université Lyon, CNRS, France), Dr. **UWE FIEDLER** (Berlin, Germany), Dr. **RADU HARHOIU** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București), Dr. **CORIOLAN OPREANU** (Institutul de Arheologie și Istoria Artei), Prof. dr. **ANNIE RENOUX** (Université du Maine, Le Mans), Academician **VICTOR SPINEI** (Institutul de Arheologie, Iași), Prof. Dr. **ERIK TRINKAUS** (Department of Anthropology, Washington University), Prof. Dr. **ALAIN TUFFREAU** (Université des Sciences et Technologies de Lille, Laboratoire de Préhistoire et Quaternaire, CNRS, France), Academician **ALEXANDRU VULPE** (Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București)

Comitetul de redacție

ROXANA DOBRESCU – redactor-șef
ADRIAN IONIȚĂ – redactor-șef adjunct

IRINA ACHIM, ADINA BORONEANȚ, ADRIAN DOBOȘ, ANDREI MĂGUREANU, LIANA OȚA, ADRIANA PANAIT, DANIEL SPĂNU, VLAD VINTILĂ ZIRRA – membri

RALUCA KOGĂLNICEANU – secretar de redacție

VLAD VINTILĂ ZIRRA – prelucrare ilustrație
PIERRE DUPONT (limba franceză), **ROXANA DOBRESCU** (limba franceză), **CLIVE BONSALL** (limba engleză), **ADINA BORONEANȚ** (limba engleză) – consultanți limbi străine

www.mcajournal.ro

Orice corespondență se va trimite Comitetului de redacție pe adresa: str. Henri Coandă nr. 11, 010667 București, tel./fax 4021 212 88 62 și iab.redactie@gmail.com.

Toate lucrările publicate în revista *Materiale și Cercetări Arheologice* sunt recenzate de specialiști în domeniu. (peer-reviewed journal)

Redactori Editura Academiei Române: **ADRIAN MIRCEA DOBRE, ANA BOROȘ, VIRGINIA PETRICĂ**
Tehnoredactor Editura Academiei Române: **DOINA STOIA**

Revista se poate procura contracost la sediul EDITURII ACADEMIEI ROMÂNE, Calea 13 Septembrie nr. 13, sector 5, 050711, București, România; tel. 4021-318 8146, 4021-318 8106, Fax 4021-318 2444, e-mail: edacad@ear.ro.

ORION PRESS IMPEX 2000 S.R.L., P.O. Box 77-19, București, România, Tel./Fax: 4021-610 6765, 4021-210 6787, Tel.: 0311 044 668, e.mail: office@orionpress.ro.

S.C.MANPRESS DISTRIBUTION S.R.L. , Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Etaj 3, Cam. 301-302, sector 1, București, România, tel./fax: 4021-314 6339, e.mail: abonamente@manpres.ro, office@manpres.ro, www.romanianjournals.com.

DEREX COM S.R.L., e-mail: derec_com@yahoo.com.

Orice corespondență se va trimite Comitetului de redacție pe adresa: str. Henri Coandă nr. 11, 010667 București, tel./fax 4021 212 88 62 și iab.redactie@gmail.com

SUMAR / SOMMAIRE / CONTENTS

PALEOLITIC / PALÉOLITHIQUE / PALAEO LITHIC

ADRIAN DOBOȘ, RADU IOVITA	
Paleoliticul inferior din România: o reevaluare din perspectiva descoperirilor din situl Dealul Guran.....	5
Lower Palaeolithic in Romania: a revaluation from the perspective of the discoveries from Dealul Guran site	
ROXANA DOBRESCU, ALAIN TUFFREAU, SANDA BALESCU	
Le gisement paléolithique supérieur ancien de la « Vii 1 » à Ciuperceni (Vallée du Danube).....	19
Early Upper Palaeolithic site from Ciuperceni-Vii1 (Danube Valley)	
ALEXANDRU CIORNEI	
Petrographic analysis of raw materials from Lespezi-Lutărie: implications for Upper Palaeolithic sites from the Middle and Lower Bistrița Valley.....	43
MARIAN COSAC, GEORGE MURĂTOREANU, ALEXANDRU RADU, LOREDANA NIȚĂ	
Așezarea paleolitică de la Malu Dinu Buzea (sat Cremenea, com. Sita Buzăului, jud. Covasna). O sinteză a campaniilor 2011–2013.....	81
The Palaeolithic settlement from Malu Dinu Buzea (Cremenea village, Sita Buzăului commune, Covasna County). A synthesis of the excavation campaigns from 2011–2013	

NEOLITIC / NÉOLITHIQUE / NEOLITHIC

ALIN FRÎNCULEASA, BIANCA PREDĂ, ADRIAN BĂLĂȘESCU, ANDREI SOFICARU, OCTAV NEGREA, TIBERIU NICA	
Cultura Starčevo-Criș în Nordul Munteniei. Cercetări recente la Seciu (jud. Prahova).....	101
Starčevo-Criș culture in Northern Wallachia. Recent research at Seciu (Prahova County)	
CRISTIAN EDUARD ȘTEFAN	
O locuință Vădastra de la Slatina, jud. Olt.....	127
A Vădastra dwelling from Slatina, Olt County	

EPOCA GREACĂ / ÉPOQUE GRECQUE / GREEK PERIOD

PIERRE DUPONT	
Note sur une pièce de harnachement scythe d’Histria.....	139
Note on a Scythian harness piece from Histria	

EPOCA ROMANĂ / ÉPOQUE ROMAINE / ROMAN PERIOD

LIANA OȚA, MIGDONIA GEORGESCU, ZIZI ILEANA BALTĂ	
Despre cele două morminte din <i>tell</i> -ul de la Dridu	143
On the two graves from the Dridu- <i>tell</i>	
VALENTIN BOTTEZ, ALEXANDRA LIȚU, ALEXANDRA ȚÂRLEA	
Preliminary results of the excavations at Histria, the Acropolis Centre-South Sector (2013–2014)	157
ALEXANDRU BĂDESCU, ALEXANDRA BIVOLARU	
Oriental amphorae discovered at Histria in the Acropolis Centre-South Sector (2014).....	193
ALEXANDRU BĂDESCU, LAURENȚIU CLIANTE	
Late Roman kitchen pottery discovered at Histria in the Centre-North Sector (2012).....	209

EPOCA MEDIEVALĂ / ÉPOQUE MÉDIÉVALE / MIDDLE AGES

ANDRA SAMSON	
Fântânile din așezarea medievală de la Șibot (jud. Alba)	227
The wells from the medieval settlement at Șibot (Alba County)	

PERIEGHEZE / RECHERCHES DE TERRAIN / FIELD SURVEYS

JÓZSEF PUSKÁS	
Contribuții la repertoriul arheologic al județului Covasna (III)	257
Contributions to the repertory of discoveries from Covasna County (III)	

RECENZII / COMPTES RENDUES / BOOK REVIEWS

Radu Băjenaru, <i>Sfârșitul bronzului timpuriu în regiunea dintre Carpați și Dunăre</i> , Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2014, 340 p., 86 fig., 68 pl., 11 hărți (Cristian Eduard Ștefan)	291
Abrevieri / Abréviations / Abbreviations	293

PALEOLITICUL INFERIOR DIN ROMÂNIA: O REEVALUARE DIN PERSPECTIVA DESCOPERIRILOR DIN SITUL DEALUL GURAN

ADRIAN DOBOȘ*, RADU IOVITA**

Keywords: Southeastern Europe, Lower Palaeolithic, taphonomy, Dealul Guran, Middle Pleistocene.

Abstract: Southeastern Europe played an important role in understanding the dynamics of hominin colonizations during the Pleistocene. Consequently, in the recent years, much valuable work has been done in re-assessing the Lower Palaeolithic record in this part of Europe. We provide a brief synthesis of the discoveries currently assigned to the Lower Palaeolithic in Romania and we conclude that many of them were interpreted as Lower Palaeolithic solely according to typological criteria, whereas some pieces have natural origin. We then present the site of Dealul Guran, which we argue is the first reliable Lower Palaeolithic occupation on today's Romania territory, dating from MIS 11.

Cuvinte-cheie: sud-estul Europei, Paleolitic Inferior, tafonomie, Dealul Guran, Pleistocen Mijlociu.

Rezumat: Europa de sud-est joacă un rol important în cunoașterea dinamicii colonizărilor umane de-a lungul Pleistocenului. În ultimii ani se înregistrează o preocupare crescândă pentru reevaluarea descoperirilor atribuite Paleoliticului Inferior în această parte a continentului. Articolul nostru prezintă o succintă sinteză a descoperirilor atribuite Paleoliticului Inferior din România. Am observat că multe unelte au fost atribuite acestei perioade exclusiv pe criterii tipologice, în vreme ce alte piese par mai degrabă a fi naturale. În continuare, este prezentat situl Dealul Guran, care reprezintă prima descoperire *in situ* atribuibilă Paleoliticului Inferior, datată în MIS 11.

INTRODUCERE

Problema primelor colonizări umane ale Europei reprezintă un subiect pe cât de interesant, pe atât de disputat. Descoperirile atribuite cu certitudine Paleoliticului Inferior, deși au devenit mai numeroase în ultima vreme, sunt încă departe de a fi suficiente pentru a furniza o imagine completă a dinamicii ocupării continentului în intervalul 1,8–0,3 MA (Mega annum).

Una dintre principalele teme de dezbateră privește cronologia migrațiilor *Out of Africa* a grupurilor de hominini în Europa, problemă pentru care sunt furnizate mai multe explicații, sugestiv sintetizate în ipotezele denumite *Europa bătrână*, *Europa tânără* și *Europa matură* (Carbonell *et alii* 1996).

Adeții primei ipoteze propun o cronologie lungă, adică ocuparea timpurie a Europei, în jurul a cca 2 MA, pe baza descoperirilor din situri ca Chilac, Le Coupet, Prezletice, Beroun etc. (Bonifay, Vandermeersch 1991; Chavaillon 1991; Fridrich 1991). Industria litică din aceste situri, compusă în principal din *choppers*, *chopping tools* și poliedre a fost atribuită Paleoliticului Foarte Vechi. Această teorie este însă contrazisă de unii specialiști, care argumentează că o examinare critică atât a materialului litic cât și a întregului context al descoperirilor nu le validează drept situri arheologice. Alternativa este „cronologia scurtă”, conform căreia Europa a fost colonizată după cca 500 ka (kilo annum) (Roebroeks 1994; Roebroeks, van Kolfschoten 1994), moment după care siturile descoperite sunt relativ numeroase, au niveluri arheologice ce conțin industrii litice de origine antropică sigură, faună și urme de folosire a focului. Menționăm aici siturile acheuleene Beeches Pit (Preece *et alii* 2006), Cagny-la Garenne (Tuffreau *et alii* 2008), Grande Vallée (Hérisson *et alii* 2012), siturile cu industrie atribuită modului 1 (nuclee și așchii) Yarimburgaz (Kuhn *et alii* 1996), Dealul Guran (Iovita *et alii* 2012) sau siturile cu industrii ale modului 1 cu piese de mici dimensiuni: Bilzingsleben (Brühl 2003), Schöningen (Thieme 2003), Vértesszölös (Dobosi 1998) etc.

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, e-mail: addobos@fulbrightmail.org

** MONREPOS Archaeological Research Centre and Museum for Human Behavioural Evolution, Neuwied, iovita@rgzm.de; Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology, Department of Human Evolution, Leipzig.

În acest moment, cea mai viabilă ipoteză pare a fi însă cea a unei Europe mature, conform căreia primele prezențe umane în Europa, în Pleistocenul inferior, au avut caracter sporadic, ele permanentizându-se doar după cca 500 ka (Carbonell *et alii* 1996; Rodríguez *et alii* sub tipar; Roebroeks 2006). Între cele mai vechi situri trebuie menționate Dmanisi, datat la cca 1,8 MA (Lordkipanidze 1998) Kozarnika, datat la cca 1.5 MA (Sirakov *et alii* 2010), Pirro Nord datat la cca 1,5 MA (Arzarello *et alii* 2007), Barranco León, Fuente Nueva datate la cca 1,3 MA (Moyano *et alii* 2011) Atapuerca – Gran Dolina, datat la cca 800ka (Carbonell *et alii* 1995) etc.

Multe dintre aceste situri se află în zonele peninsulare sudice ale continentului (Iberia, Italia, Balcani). Concentrarea lor în zone de latitudine joasă este explicată prin schimbarea dinamicii ciclurilor climatice din ultima parte a Pleistocenului Inferior și începutul Pleistocenului Mijlociu, o perioadă numită Tranziția la Pleistocenul Mijlociu (*Middle Pleistocene Transition*), între cca 950 – 670 ka. În cursul acestei tranziții, durata ciclurilor glaciare s-a extins de la 41 ka la 100 ka, iar interglaciarele mai lungi au permis ocuparea zonelor de latitudine mare; în perioadele glaciare, hominini foloseau peninsulele sudice drept zone de refugiu (Clark *et alii* 2006; Dennell *et alii* 2011). Astfel, prin situarea geografică, Peninsula Balcanică și implicit teritoriul României reprezintă zone de mare interes în studierea Paleoliticului Inferior european.

În ultimii ani, preocuparea pentru descoperirea de situri de Paleolitic Inferior s-a manifestat prin proiecte de teren de amploare variabilă în multe țări din sudul și estul Europei, cum ar fi Armenia (Gasparyan *et alii* 2014), Grecia (Galanidou sub tipar; Panagopoulou *et alii* 2015; Runnels *et alii* 2014), România (Iovita *et alii* 2014), Serbia (Mihailović *et alii* 2014), Turcia (Slimak *et alii* 2005). De asemenea, vechile descoperiri atribuite acestei perioade au fost reevaluate critic, deschizându-se astfel calea unei perspective realiste asupra problemei (Dinçer sub tipar; Doboș 2008; Doronichev 2008; Kuhn 2002; Ling 2011; Turloukis 2010).

Articolul de față își propune să realizeze o sinteză actuală a problemei Paleoliticului Inferior pe teritoriul României. În prima parte, vom prezenta un istoric al cercetărilor în România, apoi descoperirile tradițional atribuite acestei perioade urmate de o evaluare critică a lor. În ultima parte, vom prezenta descoperirea *in situ* a două niveluri de

Paleolitic Inferior de la Dealul Guran, urmată de o discuție a poziției acestuia în cadrul siturilor din Pleistocenul Mijlociu european.

ISTORICUL CERCETĂRII PALEOLITICULUI INFERIOR ÎN ROMÂNIA

Preocupările arheologilor legate de Paleoliticul Inferior datează din prima parte a secolului al XX-lea, iar pe parcursul acestei perioade pot fi identificate mai multe etape (Doboș 2008). În perioada de pionierat, plasată între cele două războaie mondiale, descoperirile paleolitice în general au fost făcute atât de arheologi (cu un interes variabil față de studierea paleoliticului), cât și de geologi, paleontologi, speologi etc. Între figurile însemnate ale acestei perioade se numără M. Roska, prin a cărui activitate au fost semnalate și cercetate numeroase situri paleolitice din Transilvania, între care unele (Iosășel, Zimbru, Brotuna, Căpușu Mic etc.) au fost atribuite Paleoliticului Inferior, în principal pe baza criteriilor tipologice; de exemplu, piesele bifaciale erau atribuite, conform criteriilor epocii, Chelleanului, Acheuleanului, Micoquianului (Roska 1928; 1931a; 1931b; 1933). Descoperirea unor industrii atribuite Paleoliticului Inferior pe malul drept al Nistrului (Ambrojevici 1926) a generat o primă dezbatere între specialiști asupra originii antropice a acestora. Astfel, unii erau de părere că acestea erau produsul acțiunii de transport a apei (Nicolăescu-Plopșor 1929, 1930, 1931), în vreme ce alții subliniau că lipsa unui context stratigrafic împiedică atribuirea pieselor cu certitudine Paleoliticului Inferior (Moroșan 1931). O excelentă sinteză, aparținând lui M. Moga, face o trecere critică în revistă a descoperirilor atribuite Paleoliticului Inferior, concluzionând că descoperirile atribuite până la acel moment erau discutabile (Moga 1938).

După cel de-al Doilea Război Mondial, cercetarea arheologică în general a cunoscut o dezvoltare semnificativă, iar cercetarea paleoliticului nu a făcut excepție. Între arheologii cu o activitate vastă se numără C. S. Nicolăescu-Plopșor, ale cărui cercetări au acoperit toate perioadele paleoliticului și toate regiunile țării (Doboș 2005). Între numeroasele descoperiri făcute în această perioadă, unele au fost atribuite Paleoliticului Inferior. Este vorba în principal despre piese descoperite în poziție secundară, în albiile râurilor, pentru a căror încadrare crono-culturală au fost folosite criterii tipologice.

Astfel, piesele tip *chopper/chopping tool* erau atribuite industriilor oldowane – „culturii de prund”, piesele prelucrate bifacial erau atribuite Abbevillianului și Acheuleanului, iar așchiile rulate Clactonianului (Dicu 1972, 1973, 1979; Păunescu 1980; Nicolăescu-Plopșor 1956; 1957; Nicolăescu-Plopșor, Moroșan 1959). În funcție de particularitățile morfologice ale anumitor piese, se propuneau și interpretări funcționale, cum ar fi zdrobirea, tăierea, răzuirea (Nania 1972).

Un moment important în cercetarea Paleoliticului Inferior îl reprezintă descoperirile din zona Tetoiu/Bugiulești. După 1959, aici au fost descoperite importante puncte fosilifere de vârstă Plio-Pleistocenă¹. Între resturile faunistice, unele fragmente (în general de oase lungi) au fost considerate ca fiind transformate în unelte; dată fiind vârsta mare a depozitelor fosilifere, aceste unelte au fost comparate cu cea ce R. Dart (1960) definise drept industrii Osteodontokeratice și pe care le atribuiseră australopitecilor din sudul Africii. Astfel, teritoriul României devenea un nou centru al antropogenezei (Nicolăescu-Plopșor 1964a; Nicolăescu-Plopșor, Nicolăescu-Plopșor 1963).

După 1980, pe lângă cercetările de teren care au dus la descoperirea de noi piese atribuite Paleoliticului Inferior, se încearcă realizarea unei scări geocronologice a Pleistocenului Inferior și corelarea acesteia cu cronologia Cuaternarului european (Fig. 1) (Rădulescu *et alii* 1998). În literatura de specialitate au fost publicate sinteze asupra Paleoliticului care cuprind discuții de întindere variabilă despre Paleoliticul Inferior (Cârciumaru 1999; Dumitrescu *et alii* 1983; Roșu 1987), iar A. Păunescu a realizat o analiză exhaustivă a materialului litic după criterii unitare (Păunescu 1999a; 1999b; 2000; 2001).

În perioada 2010–2012 a fost descoperit și cercetat situl paleolitic inferior de pe Dealul Guran, comuna Peștera, jud. Constanța. Situl a fost descoperit în cadrul proiectului Lower Danube Survey for Paleolithic Sites (<https://lodans.wordpress.com/>), care reprezintă o colaborare între Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” (București), Römisch-Germanisches Zentralmuseum (Mainz) și Max Planck for Evolutionary Anthropology (Leipzig). Obiectivul principal al acestui proiect este descoperirea de noi situri paleolitice în Dobrogea (Iovita *et alii* 2012; 2014).

DESCOPERIRILE TRADIȚIONAL ATRIBUITE PALEOLITICULUI INFERIOR

Aceste descoperiri se pot încadra în două mari categorii: prima a celor considerate *in situ*, iar a doua a celor atribuite Paleoliticului Inferior pe baza tipologiei materialului litic (Fig. 2).

Descoperirile *in situ*

Tetoiu/Bugiulești. Pe raza localității au fost identificate opt puncte de interes arheologic și/sau paleontologic. În Villafranchian, respectivele puncte se aflau în apropiere de Lacul Getic, fapt ce atrăgea numeroase animale (Samson, Rădulescu 1973).

Pietrișu Vijoiești. Punctul a fost cercetat în 1960–1961, pe o suprafață de cca 50 m². Descoperirile cele mai spectaculoase au fost făcute în 1960–1961 și constau din resturi de faună mare, majoritar în conexiune anatomică, fapt ce a determinat specialiștii să emită ipoteza că respectivele animale erau prinse în solul mlăștinos, devenind astfel o pradă facilă pentru carnivore (Nicolăescu-Plopșor 1964b; Rădulescu *et alii* 1998).

Dealul Mijlociu. În 1960 au fost descoperite câteva piese litice care, deși nu erau *in situ*, au fost prezentate ca atare deoarece nu prezentau deloc urme de rulare. Vârsta sedimentului în care se aflau a fost estimată la 1,7 MA (Păunescu 2000; Rădulescu, Samson 1991). Numărul lor este neclar, uneori fiind amintite două piese, alteori trei.

Valea lui Grăunceanu. Acest sit este cel mai des menționat în cadrul descoperirilor de la Tetoiu/Bugiulești. Aici, pe lângă resturile de faună mare (Rădulescu *et alii* 1998), au fost descoperite fragmentele unor cercopitecine terestre, *Paradlicopithecus arvernensis*. Asociația faunistică a fost datată la cca 1,8 MA (Delson, Nicolăescu-Plopșor 1975). Între cele peste 20000 de resturi osoase, unele fragmente au fost interpretate ca unelte și atribuite industriei osteodontokeratice, produse de niște presupuse australopitecine (Nicolăescu-Plopșor 1964a, 1964b). Despre așa-numitele industrii osteodontokeratice s-a demonstrat că nu au origine antropică, iar aspectul aparent de „unelte” al unor fragmente rezultă exclusiv ca urmare a activității animalelor de pradă (Brain 1981; Singer 1956; Wolberg 1970), situație valabilă și în cazul celor descoperite la Valea lui Grăunceanu (Feustel, comentariu în Wolberg 1970, p. 32). Acest sit rămâne foarte important, dar exclusiv din punct de vedere paleontologic.

Gura Dobrogei-Peștera Liliacilor (jud. Constanța). Descoperirile atribuite Paleoliticului au fost făcute

¹ La momentul descoperirii se considera că limita Pliocen/Pleistocen era la 1,8 MA.

în 1971, în Galeria Secundară. În lipsa unor profile care să ilustreze proveniența stratigrafică a materialului, reconstituirea secvenței din textul publicațiilor indică existența a trei niveluri loessice intercalate de un nivel siltic spre bază și un paleosol în partea superioară. Nivelul siltic și cele două niveluri loessice care îl încadrau au fost atribuite Fazei Gura Dobrogei 2 (Cromerian târziu). În cadrul acestei secvențe au fost descoperite două piese litice, un *chopper* și o așchie retușată în loessul ce suprapunea siltul, iar în nivelul loessic inferior au mai fost descoperite un raclor și o așchie; întregul inventar litic a fost atribuit Paleoliticului Foarte Vechi (Păunescu *et alii* 1982; Păunescu 1999a; Rădulescu, Samson 1998).

Slatina (jud. Olt). Pe raza municipiului au fost descoperite cinci puncte de interes arheologic și/sau paleontologic. În două puncte a fost descoperită exclusiv faună, într-unul doar piese litice în poziție secundară, iar în alte două puncte au fost semnalate ambele categorii de descoperiri. Din păcate, pentru niciunul dintre aceste din urmă puncte nu se poate vorbi de o asociere clară între faună și piese litice.

Slatina-terasă. Acest sit paleontologic a fost identificat pe malul stâng al Oltului, într-o terasă înaltă de cca 45 m; nivelul 37, conținând faună pleistocenă, a fost datat prin paleomagnetism la 1,8–1,6 MA (Andreescu *et alii* 1981). În pietrișurile de la baza acestui profil a fost descoperită o așchie Levallois, atribuită Premusterianului (Păunescu 2000), dar nu există o corelare sigură între cele două categorii de descoperiri.

Slatina-Valea Clocociovului. În aluviunile recente ale acestui râu au fost descoperite în 1970 un *chopper* și o așchie puternic rulată; piesele au fost atribuite Paleoliticului Foarte Vechi. Această descoperire este corelată cu una mai veche din aceeași zonă, anume un molar de *Elephas antiquus* (Păunescu 2000), deși asocierea celor două tipuri de descoperiri este imposibil de demonstrat.

Amărăști (jud. Dolj). Situl a fost cercetat printr-un sondaj de dimensiuni neprecizate. Într-un depozit argilos, între 2,70 m și 4,05 m adâncime, au fost descoperite resturi de *Elephas trogontherii* și opt piese litice (două așchii corticale, trei denticulate, o așchie *tranche de citron* și două manuporturi). Descoperirile au fost considerate ca reprezentând urmele *in situ* ale unei vânători, iar materialul litic a fost încadrat ca probabil aparținând Premusterianului (Cârciumaru 1999; Păunescu 2000). Dat fiind că avem de-a face cu doar opt piese litice foarte simple (între care două manuporturi),

răspândite pe o adâncime de peste 1 m, este greu de crezut că ele reprezintă urmele unui episod de vânătoare care trebuie să fi fost foarte scurt; în plus, fauna nu a fost analizată pentru a determina eventuale urme de vânare sau tranșare.

Sândominic (jud. Harghita). Situl a fost descoperit într-o carieră de travertine. În cadrul secvenței stratigrafice studiate de către C. Rădulescu și P. Samson, aflate într-o fisură largă, au fost identificate două orizonturi. Orizontul inferior a fost datat în Holsteinianul superior (MIS 11), pe baza prezenței speciilor *Arvicola terrestris* și *Pliomys relictus*; au fost de asemenea identificate trei piese de cuarțit: două așchii și o spărtură. Orizontul superior a fost încadrat în Saalian, MIS 10 sau MIS 8, pe baza descoperirii speciei *Stenonis gregalis martelensis*; din punct de vedere arheologic, sunt menționate un raclor pe așchie Levallois și un fragment de așchie (Rădulescu, Samson 1998).

Din succinta prezentare de mai sus, reiese că toate descoperirile atribuite Paleoliticului Inferior considerate *in situ* sunt reprezentate de cca 20 de piese litice, multe dintre ele sumar prelucrate și uneori cu o origine antropică dubitabilă.

Descoperirile în poziție secundară

Această categorie cuprinde cele mai numeroase piese, cu un total de cca 1100. Piesele litice au fost preponderent descoperite în aluviunile râurilor; dintr-un total de 65 de puncte, cele mai numeroase sunt la sud de Carpați, în zona râurilor Olt, Argeș și a afluenților acestora (Păunescu 1999a; 1999b; 2000; 2001; Doboş 2008). Al. Păunescu a încercat o standardizare a criteriilor de studiere a materialului litic descoperit în poziție secundară. Din punct de vedere fizic, piesele au fost evaluate după lustru, patină și rulare de la absent (-) la foarte intens (+++); în funcție de intensitatea acestor caracteristici era estimată distanța față de poziția inițială a pieselor (Păunescu, Ivanciuc 1991). Din punct de vedere tipologic, piesele tip *chopper* sau *chopping tool* au fost în principal atribuite Paleoliticului Foarte Vechi, piesele bifaciale Paleoliticului Vechi, iar așchiile și uneltele pe așchii Premusterianului. Totuși, criteriile pe baza cărora s-au făcut aceste delimitări sunt ambigue, după cum reiese din citatul de mai jos, privitor la atribuirea cronoculturală a unui lot de piese descoperite pe raza satului Mogoșești: „Piesele descrise ar putea aparține uneia sau mai multor (cel puțin două) industrii. Dacă cioplitorul bifacial și așchia simplă

ar putea fi atribuite unei industrii mai vechi a paleoliticului inferior, în schimb celelalte piese (așchia și lama Levallois, cuțitul à dos natural) ar putea aparține unei industrii mai târzii, probabil premusteriene sau chiar musteriene.” (Păunescu 2000, p. 199).

În privința pieselor descoperite în poziție secundară, am sesizat două probleme. Prima este legată de caracterul antropoc al unora dintre acestea. Unele piese, mai ales din cele încadrate în categoria *chopper/chopping tool*, aflate în colecția Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan”, nu prezintă caracteristicile minimale care să ateste o prelucrare intenționată (Fig. 3). O a doua problemă o reprezintă piesele cu caracter antropoc cert, în principal bifaciale (Fig. 4) care au fost atribuite Paleoliticului Inferior exclusiv pe criterii tipologice. Aceste piese, deși sunt prezente în Paleoliticul Inferior, nu pot fi folosite ca indicatori cronoculturali în lipsa altor elemente de context arheologic (Roebroeks 1994).

DEALUL GURAN

Situl se află la sud de culoarul Carasu, în partea sudică a podișului Cobadin. Acest podiș este o unitate cu caracter cvasitabular, dezvoltată pe un substrat cretacic și sarmațian, acoperit de depozite de loess de grosimi variabile, putând ajunge până la 25 m. În microzona Peștera, depozitele de loess ce acoperă substratul calcaros sunt fragmentate de numeroase văi (Balescu 2013; Fitzsimmons *et alii* 2012; Păunescu 1999a).

Geologia văii Peștera poate fi cel mai bine observată în carierele de pe versantul opus sitului, unde lucrările contemporane au expus o secvență stratigrafică mare ce cuprinde șase unități sedimentare. Secvența reprezintă o alternanță de argile verzui și oranj-verzui, încadrate de strate de calcare și gresii, acestea din urmă conținând lentile și noduli de silex. Adăpostul de pe Dealul Guran s-a format prin eroziunea diferențiată a stratelor de calcare și gresii; astfel, un strat de calcare fosilifere a devenit acoperișul adăpostului, iar un strat de gresie caolinică baza lui, pe care au resedimentat argile glauconitice de-a lungul Cuaternarului. Componenta loessică este minimală, identificabilă doar microscopic; acest fapt poate fi explicat prin plasarea sitului într-o parte a văii ce era adăpostită de principalele direcții ale transportului eolian (Iovita *et alii* 2012).

Suprafața totală săpată a fost de 10 m². În 2010 a fost efectuat un sondaj de 2×1m, care urma panta dealului. Materialul litic a fost înregistrat în unități de 10 cm. În 2011 a fost săpată o suprafață de 5×1 m (S1), ce includea și sondajul din 2010, iar în 2012 S1 a fost lărgită cu două casete: Caseta 1 (3×1 m) și Caseta 2 (2×1 m). Proveniența pieselor mai mari de 2,5 cm a fost înregistrată individual cu stația totală; sedimentul a fost strâns pe sferturi de careu în găleți de 7 litri, proveniența acestora fiind de asemenea înregistrată cu stația totală. Sedimentul a fost apoi trecut prin două site sub jet de apă.

Au fost identificate trei niveluri arheologice, ce urmează o distribuție cvasiorizontală (Fig 5: 1): nivelul 1, descoperit într-un strat de argile oranj (B) a fost atribuit Paleoliticului Superior, iar nivelurile 2 și 3, aflate într-un strat de argile oranj-verzui (E), Paleoliticului Inferior. Locuirile celor două perioade ale paleoliticului sunt separate de un strat de argilă verzuie (D), steril arheologic (Iovita *et alii* 2012).

Pentru nivelurile de Paleolitic Inferior au fost obținute trei datări prin măsurători IR–IRSL₂₂₅ a fracțiunii poliminerale fine (4–11 μm): 392 ± 23 ka pentru nivelul 2, și 388 ± 36 ka și 320 ± 21 ka pentru nivelul 3. Aceste vârste indică locuri atribuibile MIS 11, până acum reprezentând cele mai vechi ocupații umane datate pe teritoriul actual al României (Iovita *et alii* 2012; Iovita *et alii* 2013). Descoperirile arheologice din acest sit constau exclusiv din material litic. Inventarul litic din nivelul 2 cuprinde 77 piese mai mari de 2,5 cm și 216 sub 2,5 cm, iar cel din nivelul 3 cuprinde 435 piese mai mari de 2,5 cm și 948 sub 2,5 cm. Piesele litice din cele două niveluri se prezintă relativ omogen: 300 așchii întregi, cinci unelte, 73 de nuclee, 10 fragmente de nuclee și 118 așchii fragmentare. Uneltele sunt reprezentate de două denticulate, două raclare și o *encoche* (Fig. 6). Aspectul predominant cortical al materialului litic indică folosirea sitului de pe Dealul Guran ca punct de obținere a materiei prime. Industria se încadrează în modul 1, reprezentat de nuclee și așchii (Iovita *et alii* 2012).

Spre deosebire de descoperirile anterior atribuite Paleoliticului Inferior, nivelurile din situl Dealul Guran întrunesc condițiile unei descoperiri *in situ*. Au fost realizate 22 de serii de remontaje (de două și trei piese) pentru aceste niveluri, iar liniile care unesc respectivele piese sunt cvasiorizontale (Fig. 5/2, 3). Proporția mare a pieselor cu marginile intacte (peste 80%), precum și prezența numeroaselor așchii mai mici de 2,5 cm

confirmă faptul că situl nu a fost afectat de procese postdepoziționale majore (Doboş, Iovita sub tipar; Iovita *et alii* 2012).

Analiza de microfacies a materiei prime a indicat folosirea silixului local la cioplirea uneltelor; au fost identificate mai multe varietăți de silix, ale căror componente principale sunt cuarțul microcristalin și calcedonia (Ciornei sub tipar).

CONCLUZII

Literatura de specialitate din România prezintă o cronologie lungă a Paleoliticului Inferior, bazată pe câteva situri care acoperă Pleistocenul Inferior și Mijlociu și pe numeroase piese litice descoperite în general în aluviunile râurilor. Un examen critic arată că materialul descoperit *in situ* este foarte sărac și insuficient documentat, iar pentru piesele descoperite în context secundar, tipologia este singurul criteriu în încadrarea lor crono-culturală. Între ele există piese care ar putea aparține Paleoliticului Inferior, dar pentru a le valida este nevoie de mult mai multe elemente în afara tipologiei (stratigrafie, datări, remontaje); există de asemenea piese care au fost create prin transportul natural, dar datorită unor modificări tafonomice particulare au fost considerate unelte rudimentare și atribuite începutului Paleoliticului Inferior.

În același timp, în Europa există situri care sunt atribuite cu certitudine Pleistocenului Inferior, ceea ce arată că este posibil ca astfel de situri să fie descoperite și pe teritoriul României.

La acest moment, Dealul Guran este singurul sit care poate fi cu certitudine atribuit Paleoliticului Inferior. Deși nu furnizează date foarte importante în clarificarea itinerariilor de colonizare/ocupare a continentului european, funcția sa, de sit de colectare a materiei prime, ilustrează un nou aspect tehn-economic, neîntâlnit în siturile contemporane din Pleistocenul Mijlociu.

MULȚUMIRI

Pentru A. Doboş, cercetarea a fost finanțată prin proiectul „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și post-doctorală”, contract POSDRU 159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013.

BIBLIOGRAFIE

Ambrojevici 1926 – C. Ambrojevici, *Urmele omului diluvial în Basarabia*, Buletinul Muzeului Național de Istorie Naturală 1, 1926, p. 67–76.

- Andreescu *et alii* 1981 – I. Andreescu, C. Rădulescu, P. Samson, A. Tschepalzyga, I. Troubikhin, *Chronologie (Mollusques, Mammifères, Paléomagnétisme) des formations Plio-Pleistocènes de la zone de Slatina (Bassin Dacique)*, Travaux de l'Institut de Spéologie « Émile Racovitza » 20, 1981, p. 127–137.
- Arzarello *et alii* 2007 – M. Arzarello, F. Marcolini, G. Pavia, M. Pavia, C. Petronio, M. Petrucci, L. Rook, R. Sardella, *Evidence of earliest human occurrence in Europe: the site of Pirro Nord (Southern Italy)*, *Naturwissenschaften* 94, 2007, p. 107–112.
- Balescu 2013 – S. Balescu, *Datation IRSL des loess de Dobrogea : implications pour la chronologie des occupations Paléolithiques*, in: J.-P. Saint Martin (eds.), *Recherches croisées en Dobrogea*, Bucarest, 2013, p. 87–95.
- Brain 1981 – C. Brain, *The Hunters or the Hunted? An Introduction to African Cave Taphonomy*, Chicago, 1981.
- Bonifay, Vandermeersch 1991 – E. Bonifay, B. Vandermeersch, *Vue d'ensemble sur le très ancien Paléolithique de l'Europe*, in: E. Bonifay, B. Vandermeersch (eds.), *Les premiers Européens*, Paris, 1991, p. 309–318.
- Brühl 2003 – E. Brühl, *The small flint tool industry from Bilzingsleben – Steinrime*, in: J. Burdukiewicz, A. Ronen, (eds.), *Lower Palaeolithic Small Tools in Europe and the Levant*, BARIntSer 1115, Oxford, 2003, p. 49–63.
- Carbonell *et alii* 1995 – E. Carbonell, J. Bermudez de Castro, J. Arsuaga, J. Diez, A. Rosas, G. Cenca-Bescos, R. Sala, M. Mosquera, X. P. Rodriguez, *Lower Pleistocene Hominids and Artifacts from Atapuerca-TD6 (Spain)*, *Science* 269, 5225, 1995, p. 826–830.
- Carbonell *et alii* 1996 – E. Carbonell, M. Mosquera, X. P. Rodriguez, R. Sala, *The first Human Settlement of Europe*, *Journal of Anthropological Research* 52, 1, 1996, p. 107–114.
- Cârciumaru 1999 – M. Cârciumaru, *Le Paléolithique en Roumanie*, Grenoble, 1999.
- Chavaillon 1991 – J. Chavaillon, *Les ensembles lithiques de Chilhac III (Haute-Loire) : typologie, situation stratigraphique et analyse critique et comparative*, in: E. Bonifay, B. Vandermeersch (eds.), *Les premiers Européens*, Paris, 1991, p. 81–92.
- Ciornei sub tipar – A. Ciornei, *Microfacies analysis of cherts from Peștera-Dealul Guran site (Lower Palaeolithic), Constanța County, Romania*, Pontica, sub tipar.
- Clark *et alii* 2006 – P. U. Clark, D. Archer, D. Pollard, J. D. Blum, J. A. Rial, V. Brovkin, A. C. Mix, N. G. Pisias, M. Roy, *The middle Pleistocene transition: characteristics, mechanisms, and implications for long-term changes in atmospheric pCO₂*, *Quaternary Science Reviews* 25, 2006, p. 3150–3184.
- Dart 1960 – R. Dart, *The Bone-Tool Manufacturing Ability of Australopithecus Prometheus*, *American Anthropologist* 62, 1, 1960, p. 134–143.
- Delson, Nicolăescu-Plopșor – E. Delson, D. Nicolăescu-Plopșor, *Paradolichopithecus, a large terrestrial monkey (Cercopithecidae, Primates) from the Plio-Pleistocene of southern Europe and its importance for mammalian biochronology*, Proceedings of the VIth session, Regional Committee on Mediterranean Neogene Stratigraphy, Bratislava, 1975, p. 91–96.
- Dennell *et alii* 2011 – R. Dennell, M. Martinon-Torres, J. Bermudez de Castro, *Hominin variability, climatic instability and population demography in Middle Pleistocene Europe*, *Quaternary Science Reviews* 30, 2011, p. 1511–1524.

- Dicu 1972 – P. Dicu, *Descoperiri atribuite paleoliticului inferior pe cursul mijlociu al Argeşului (jud. Argeş)*, SCIV 23, 2, 1972, p. 223–234.
- Dicu 1973 – P. Dicu, *Noi descoperiri de unelte atribuite paleoliticului inferior pe cursul mediu al Argeşului*, SCIV 24, 4, 1973, p. 653–638.
- Dicu 1979 – P. Dicu, *Paleoliticul inferior în Piemontul Cotmeana și depresiunea Sibiu*, SCIV 30, 4, 1979, p. 575–589.
- Dinçer sub tipar – B. Dinçer, *The Lower Paleolithic in Turkey: is Anatolia on the route for early hominin dispersals out of Africa?* in: K. Harvati, M. Roksandik (eds.), *Paleoanthropology in the Balkans*, New York, sub tipar.
- Dobosi 1998 – V. Dobosi, *Le site paléolithique inférieur de Vértesszölös, Hongrie*, L'Anthropologie 92, 4, 1998, p. 1041–1050.
- Doboş 2005 – A. Doboş, C. S. Nicolăescu-Ploşor și arheologia paleoliticului, SP 2, 2005, p. 233–247.
- Doboş 2008 – A. Doboş, *The Lower Paleolithic of Romania: A Critical Review*, PaleoAnthropology, 2008, p. 218–233.
- Doboş, Iovita sub tipar – A. Doboş, R. Iovita, *The Lower Paleolithic of Romania revisited: new evidence from the site of Dealul Guran*, in: K. Harvati, M. Roksandik (eds.), *Paleoanthropology in the Balkans*, New York, sub tipar.
- Doronichev 2008 – V. Doronichev, *The Lower Paleolithic in Eastern Europe and the Caucasus: A Reappraisal of the Data and New Approaches*, PaleoAnthropology, 2008, p. 107–157.
- Dumitrescu et alii 1983 – V. Dumitrescu, A. Bolomey, F. Mogoşanu, *Esquisse d'une préhistoire de la Roumanie jusqu'à la fin de l'âge du Bronze*, Bucureşti, 1983.
- Fitzsimmons et alii 2012 – K. Fitzsimmons, S. Marković, U. Hambach, *Pleistocene environmental dynamics recorded in the loess of the middle and lower Danube basin*, Quaternary Science Reviews 41, 2012, p. 104–118.
- Fridrich 1991 – J. Fridrich, *Les premiers peuplements humains en Bohême (Tchécoslovaquie)*, in: E. Bonifay, B. Vandermeersch (eds.), *Les premiers Européens*, Paris, 1991, p. 195–201.
- Galanidou sub tipar - *Excavating Rodafnidia, an Acheulean open air site on Lesbos, NE Aegean Sea*, in: K. Harvati, M. Roksandik (eds.), *Paleoanthropology in the Balkans*, New York, sub tipar.
- Gasparyan et alii 2014 – B. Gasparyan, D. Adler, C. Egeland, C. Azatyan, *Recently Discovered Lower Paleolithic Sites of Armenia*, in: B. Gasparyan, M. Arimura (eds.), *Stone Age of Armenia. A Guide-book to the Stone Age Archaeology in the Republic of Armenia*, Kanazawa, 2014, p. 37–64.
- Hérisson et alii 2012 – D. Hérisson, J. Airvaux, A. Lenoble, D. Richter, E. Claud, J. Primault, *Le gisement acheuléen de la Grande Vallée à Colombiers (Vienne, France): stratigraphie, processus de formation, datations préliminaires et industries lithiques*, Paléo 23, 2012, p. 137–154.
- Iovita et alii 2012 – R. Iovita, K. E. Fitzsimmons, A. Doboş, U. Hambach, A. Hilgers, A. Zander, *Dealul Guran: evidence for Lower Palaeolithic (MIS 11) occupation of the Lower Danube loess steppe*, Antiquity 86, 2012, p. 973–989.
- Iovita et alii 2014 – R. Iovita, A. Doboş, K. Fitzsimmons, M. Probst, U. Hambach, M. Robu, M. Vlaicu, A. Petculescu, *Geoarchaeological prospection in the loess steppe: Preliminary results from the Lower Danube Survey for Paleolithic Sites (LoDanS)*, Quaternary International 351, 2014, p. 98–114.
- Kuhn 2002 – S. Kuhn, *Paleolithic Archeology in Turkey*, Evolutionary Anthropology 11, 2002, p. 198–210.
- Kuhn et alii 1996 – S. Kuhn, G. Arsebük, F. Clark Howell, *The Middle Pleistocene lithic assemblage from Yarimbuz gaz cave, Turkey*, Paléorient 22, 1996, 1, p. 31–49.
- Ling 2011 – V. Ling, *The Lower Palaeolithic Colonisation of Europe. Antiquity, Magnitude, Permanency and Cognition*, BARIntSer 2316, Oxford, 2011.
- Lordkipanidze 1998 – D. Lordkipanidze, *The Pleistocene Settlement of the Transcaucasus by Hominids*, in: M. Otte, (eds.), *Préhistoire d'Anatolie. Genèse de deux mondes*, ERAUL 85, Liège, 1998, p. 15–28.
- Mihailović et alii 2014 – D. Mihailović, S. Milošević, P. Radović, *New Data about the Lower and Middle Palaeolithic in the Western Morava valley*, in: D. Mihailović (eds.), *Paleolithic and Mesolithic Research in the Central Balkans*, Belgrad, 2014, p. 57–67.
- Moga 1938 – M. Moga, *Paleoliticul inferior în Transilvania*, ACMIT 4, 1938, p. 3–21.
- Moroşan 1931 – N. N. Moroşan, *Existe-t-il du micoquien en Bessarabie et quelle serait sa place dans la chronologie du Pléistocène ?* BSPF 28, 4, 1931, p. 223–233.
- Moyano et alii 2011 – I. Moyano, D. Barsky, D. Cauche, V. Celiberti, S. Grégoire, F. Lebegue, M. H. Moncel, H. de Lumley, *The archaic stone tool industry from Barranco León and Fuente Nueva 3, (Orce, Spain): Evidence of the earliest hominin presence in southern Europe*, Quaternary International 243, 2011, p. 80–91.
- Nania 1972 – I. Nania, *Unelte ale paleoliticului inferior descoperite pe văile Dâmbovicului și Mozacului*, SCIVA 23, 2, 1972, p. 235–244.
- Nicolăescu-Ploşor 1929 – C. S. Nicolăescu-Ploşor, *Cultura şeleană în România?* AO 8, 45–46, 1929, p. 469–473.
- Nicolăescu-Ploşor 1930 – C. S. Nicolăescu-Ploşor, *Iarăşi cultura şeleană în România*, AO 9, 49–50, 1930, p. 211–213.
- Nicolăescu-Ploşor 1931 – C. S. Nicolăescu-Ploşor, *Asupra culturii acheuleene și micocquiene în România*, AO 10, 53, 1931, p. 46–52.
- Nicolăescu-Ploşor 1956 – C. S. Nicolăescu-Ploşor, *Rezultatele principale ale cercetărilor paleolitice în ultimii 4 ani în RPR*, SCIV 7, 1–2, 1956, p. 7–39.
- Nicolăescu-Ploşor 1957 – C. S. Nicolăescu-Ploşor, *Cercetări asupra paleoliticului timpuriu*, MCA 3, 1957, p. 281–290.
- Nicolăescu-Ploşor 1964a – C. S. Nicolăescu-Ploşor, *Nouvelles données sur la possibilité de l'existence de protohominiens dans le villafranchien de Roumanie*, Dacia NS 8, 1964, p. 47–52.
- Nicolăescu-Ploşor 1964b – C. S. Nicolăescu-Ploşor, *Date noi cu privire la cunoaşterea începuturilor și sfârşitului paleoliticului României*, SCIV 15, 3, 1964, p. 307–320.
- Nicolăescu-Ploşor, Moroşan 1959 – C. S. Nicolăescu-Ploşor, I. N. Moroşan, *Sur le commencement du paléolithique en Roumanie*, Dacia NS 3, 1959, p. 9–33.
- Nicolăescu-Ploşor, Nicolăescu-Ploşor 1963 – C. S. Nicolăescu-Ploşor, D. Nicolăescu-Ploşor, *The possible existence of protohominids in Romania's villafranchian*, Dacia NS 7, 1963, p. 8–25.
- Panagopoulou et alii 2015 – E. Panagopoulou, E. Tourloukis, N. Thompson, A. Athanassiou, G. Tsartsidou, G. E. Konidaris, D. Giusti, P. Karkanis, K. Harvati, *Marathousa I: a new Middle Pleistocene archaeological site from Greece*, Antiquity Project Gallery 343, 2015, p. 1–7.
- Păunescu 1980 – A. Păunescu, *Evoluția istorică pe teritoriul României din paleolitic până la începutul neoliticului*, SCIVA 31, 4, 1980, p. 519–545.

- Păunescu 1999a – A. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul de pe teritoriul Dobrogei*, București, 1999.
- Păunescu 1999b – A. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul de pe teritoriul Moldovei cuprins între Siret și Prut*, București, 1999.
- Păunescu 2000 – A. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul de pe teritoriul cuprins între Carpați și Dunăre*, București, 2000.
- Păunescu 2001 – A. Păunescu, *Paleoliticul și mezoliticul din spațiul transilvan*, București, 2001.
- Păunescu et alii 1982 – A. Păunescu, C. Rădulescu, P. Samson, *Découvertes du Paléolithique Inférieur en Roumanie*, Travaux de l'Institut de Spéologie « Emile Racovitza » 22, 1982, p. 53–62.
- Păunescu, Ivanciuc 1991 – A. Păunescu, C. Ivanciuc, *Noi descoperiri paleolitice în România*, SCIVA 42, 3–4, 1991, p. 205–220.
- Preece et alii 2006 – R. C. Preece, J. A. J. Gowlett, S. A. Parfitt, D. R. Bridgland, S. G. Lewis, *Humans in the Hoxnian: habitat, context and fire use at Beeches Pit, West Stow, Suffolk, UK*, Journal of Quaternary Science 21, 5, 2006, p. 485–496.
- Rădulescu, Samson 1991 – C. Rădulescu, P. Samson, 1991, *Traces d'activité humaine à la limite Pliocène/Pléistocène dans le Bassin Dacique (Roumanie)*, in: E. Bonifay, B. Vandermeersch (eds.), *Les premiers Européens*, Paris, p. 203–207.
- Rădulescu et alii 1998 – C. Rădulescu, P. Samson, E. Știucă, *Cadre biostratigraphique du paléolithique inférieur en Roumanie*, Quaternaire 9, 1998, 4, p. 283–290.
- Rodríguez et alii sub tipar – J. Rodríguez, A. Mateos, J. Martín-Gonzalez, G. Rodríguez-Gomez, G. in press. *How rare was human presence in Europe during the Early Pleistocene?*, Quaternary International, sub tipar.
- Roebroeks 1994 – W. Roebroeks, *Updating the earliest occupation of Europe*, Current Anthropology 35, 3, 1994, p. 301–305.
- Roebroeks 2006 – W. Roebroeks, *The human colonisation of Europe: where are we?* Journal of Quaternary Science 21, 5, 2006, p. 425–435.
- Roebroeks, van Kolfschoten 1994 – W. Roebroeks, T. van Kolfschoten. *The earliest occupation of Europe: a short chronology*, Antiquity 68, 1994, p. 489–503.
- Roska 1928 – M. Roska, *Le paléolithique inférieur de Zimbru (Zimbro, județul Arad)*, BSSC 4, 2, 1928, p. 35–37.
- Roska 1931a – M. Roska, *Paleoliticul Ardealului*, AIGR 14, 1931, p. 99–126.
- Roska 1931b – M. Roska, *Notă preliminară asupra cercetărilor paleolitice făcute în Ardeal în cursul anului 1928*, AIGR 14, 1931, p. 79–97.
- Roska 1933 – M. Roska, *Recherches Paléolithiques en Transylvanie en 1927*, Dacia 3–4, 1933, p. 8–23.
- Roșu 1987 – L. Roșu, *Treptele antropogenezei*, București, 1987.
- Runnels et alii 2014 – C. Runnels, C. DiGregorio, K. W. Wegmann, S. F. Gallen, T. F. Strasser, E. Panagopoulou, *Lower Palaeolithic artifacts from Plakias, Crete: implications for hominin dispersals*, Eurasian Prehistory 11, 1–2, 2014, p. 129–152.
- Samson, Rădulescu 1973 – P. Samson, C. Rădulescu, *Les faunes de Mammifères et la limite Pliocène-Pleistocène en Roumanie*, Travaux de l'Institut de Spéologie « Emile Racovitza » 12, 1973, p. 191–228.
- Singer 1956 – R. Singer, *The "Bone Tools" from Hopefield*, American Anthropologist 58, 6, 1956, p. 1127–1134.
- Sirakov et alii 2010 – N. Sirakov, J.-L. Guadelli, S. Ivanova, S. Sirakova, M. Boudadi-Maligne et alii, *An ancient continuous human presence in the Balkans and the beginnings of human settlement in western Eurasia: A Lower Pleistocene example of the Lower Palaeolithic levels in Kozarnika cave (North-western Bulgaria)*, Quaternary International 223–224, 2010, p. 94–106.
- Slimak et alii 2005 – L. Slimak, N. Balkan-Atli, D. Binder, B. Dinçer, *Installations paléolithiques en Cappadoce. Etat des connaissances de cinq années de recherche sur les premiers peuplements humains en Anatolie centrale*, Anatolia Antiqua 13, 2005, p. 287–294.
- Thieme 2003 – H. Thieme, *Lower Paleolithic sites at Schöningen, Lower Saxony, Germany*, in: J. Burdukiewicz, A. Ronen (Eds.), *Lower Palaeolithic Small Tools in Europe and the Levant*, BARIntSer 1115, Oxford, 2003, p. 9–27.
- Tourloukis 2010 – E. Tourloukis, *The Early and Middle Pleistocene Archaeological Record of Greece*, Leiden, 2010.
- Tuffreau et alii 2008 – A. Tuffreau, A. Lamotte, E. Gouval. *Les industries acheuléennes de la France septentrionale*, L'Anthropologie 112, 2008, p. 104–139.
- Wolberg 1970 – D. Wolberg, *The Hypothesized Osteodontokeratic Culture of the Australopithecinae: A Look at the Evidence and the Opinions*, Current Anthropology 11, 1, 1970, p. 23–37.

MA	MIS		Taxon indicator	România	Franta, Italia, Grecia	Germania, Ungaria	Georgia, Rusia
0.125	5e	Saalian	<i>S gregalis martelensis</i>	Sândonic - 2(PI)	La Fage	Steinheim	Khazarian
0.38	Holsteinian			<i>Arvicola terrestris</i> <i>Pliomys relictus</i>	Sândonic - 1(PI)		
0.4		11	Elsterian	<i>Arvicola cantianus</i>	Slatina (terrace) (PI)		Vértesszölös(PI)
0.5	14	Gura Dobrogei (2)(PI) Gura Dobrogei (1)			L'Escale	Mosbach - 2 Tarko	Okaian
0.86	21	"Cromerian"		Casian - 1	Isernia (PI)		Tiraspolian
1.12	32	Bavelian			Vallonet (PI)		
1.32	41	Menapian					
1.76	60	Waalian					Tamanian
		Eburonian	<i>Canis etruscus</i>	Fântâna Alortitei	Olviola		Odessan Dmanisi (PI)
		Tiglian	<i>Paradolicopithecus</i> <i>Mitilanootherium</i> <i>Manis</i>	Valea lui Grăunceanu Dealul Mijlociu (PI)	Tiglian 5C	Villany - 3	
			<i>Trogotherium dacicum</i>	Pietrișu-Vijoiesti	Chilhac (PI) Volakas St. Vallier		Khaprovian

Fig. 1. Principalele situri cu descoperiri tradițional atribuite Paleoliticului Inferior (PI), corelate cu scara geocronologică la nivel european (modificat după Rădulescu *et alii* 1998).

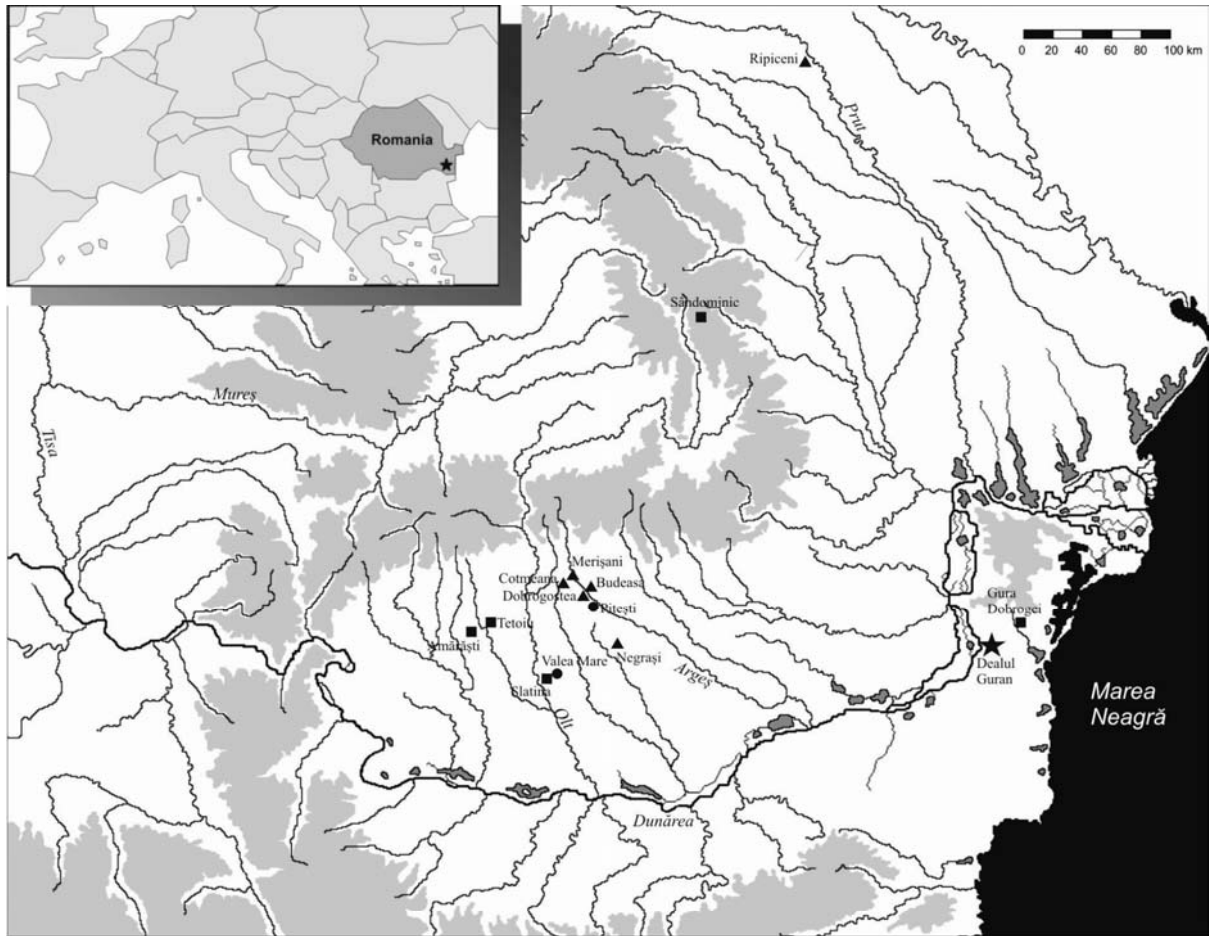

Fig. 2. Harta principalelor descoperiri atribuite Paleoliticului Inferior: pătrate – descoperiri considerate *in situ*; triunghiuri – descoperiri în poziție secundară cu peste 40 de piese; cercuri – descoperiri în poziție secundară cu peste 100 de piese; stea – Dealul Guran (modificat după Doboş, Iovita sub tipar).

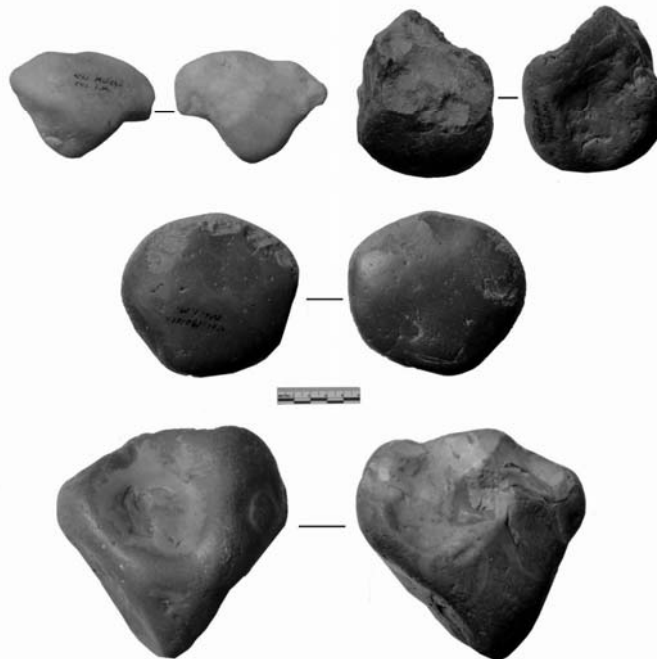

Fig. 3. Piese tradițional atribuite Paleoliticului Inferior, descoperite în zona Valea Muierii.

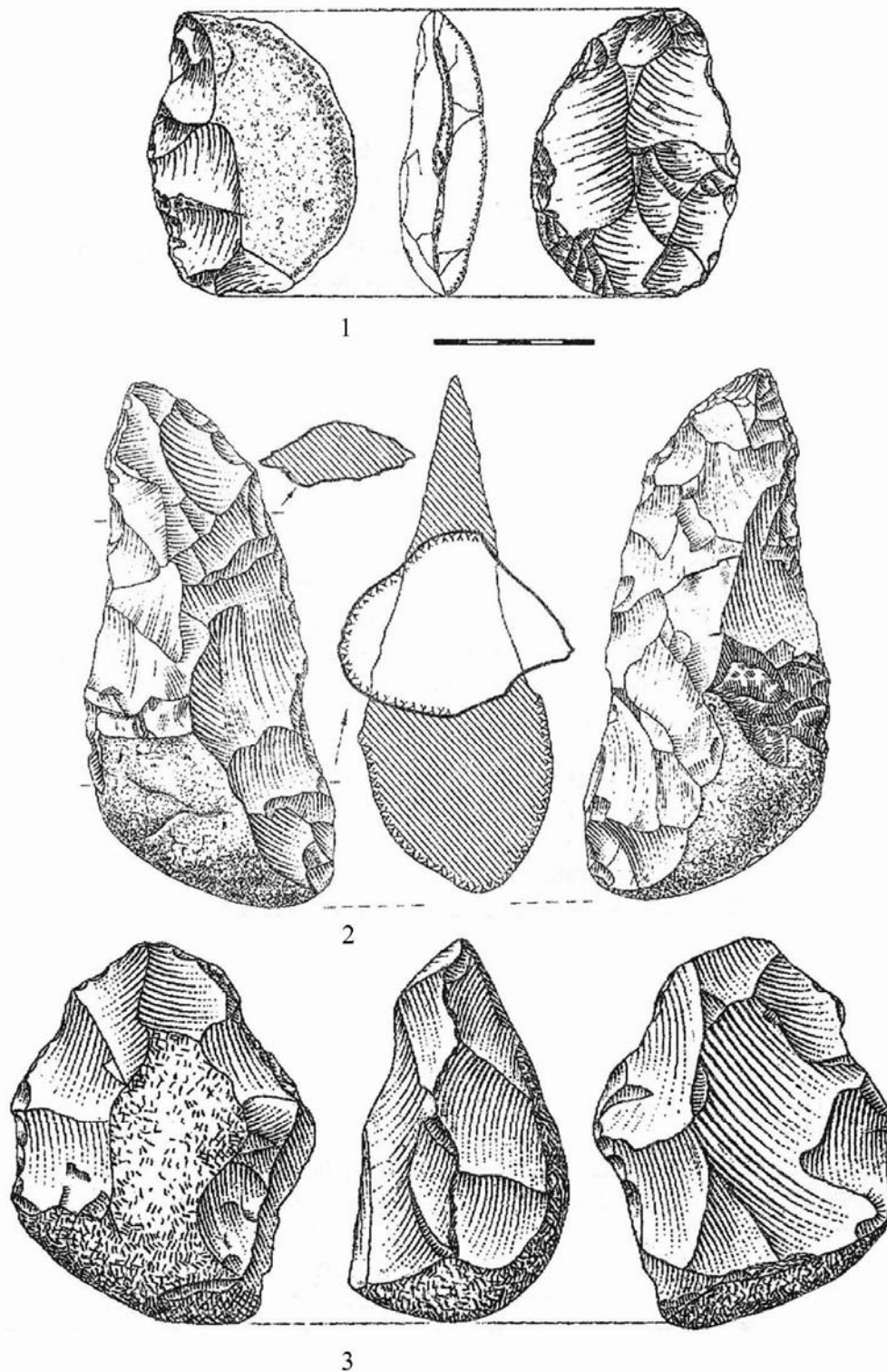

Fig. 4. Piese bifaciale descoperite în poziție secundară, atribuite Paleoliticului Inferior:
 1.–2. zona municipiului Pitești;
 3. Ipotesti (după Păunescu 2001).

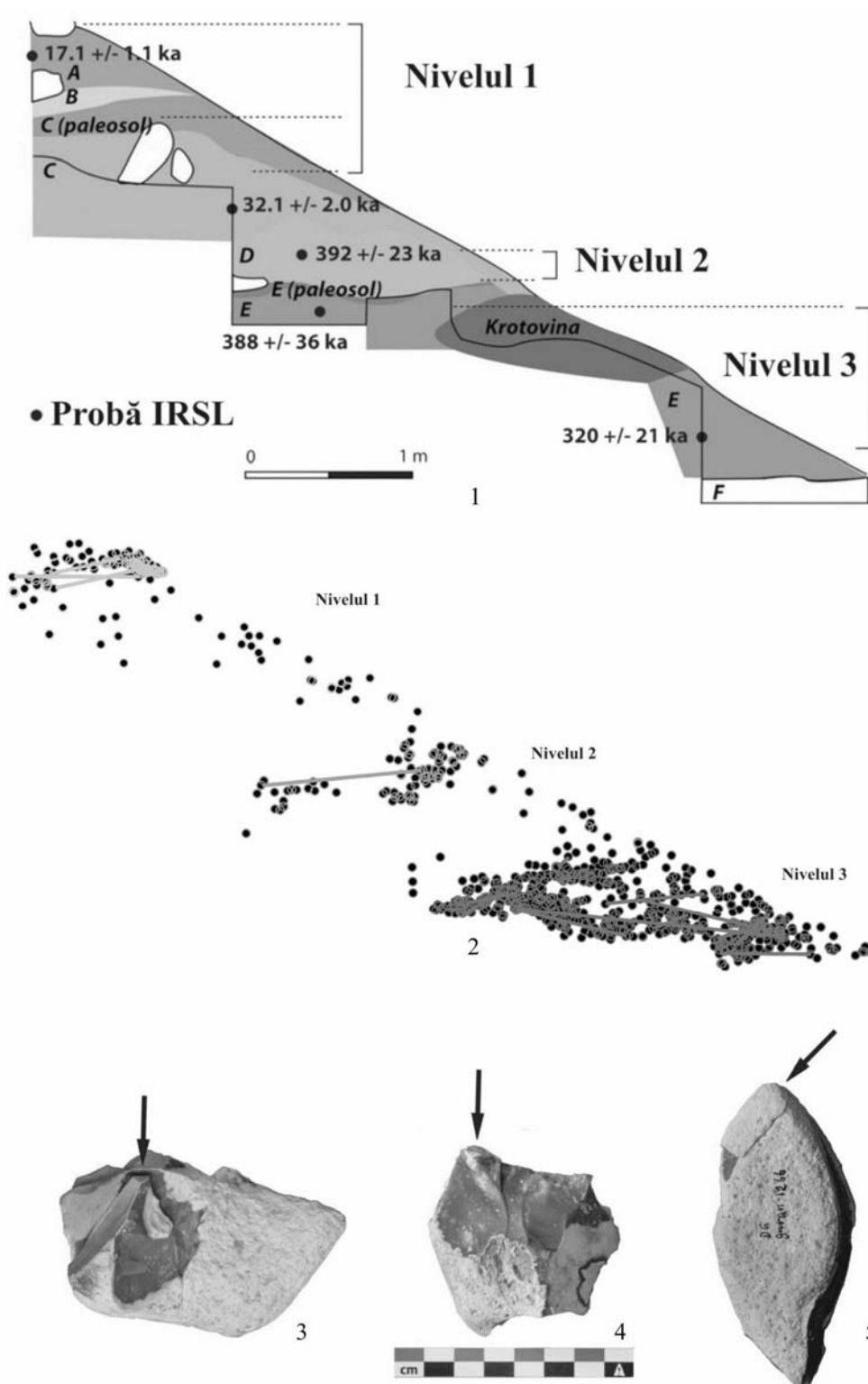

Fig. 5. Dealul Guran: 1. Stratigrafia sitului (modificat după Iovita *et alii* 2012); 2. Schema remontajelor; 3.–5. Remontaje din nivelurile de Paleolitic Inferior.

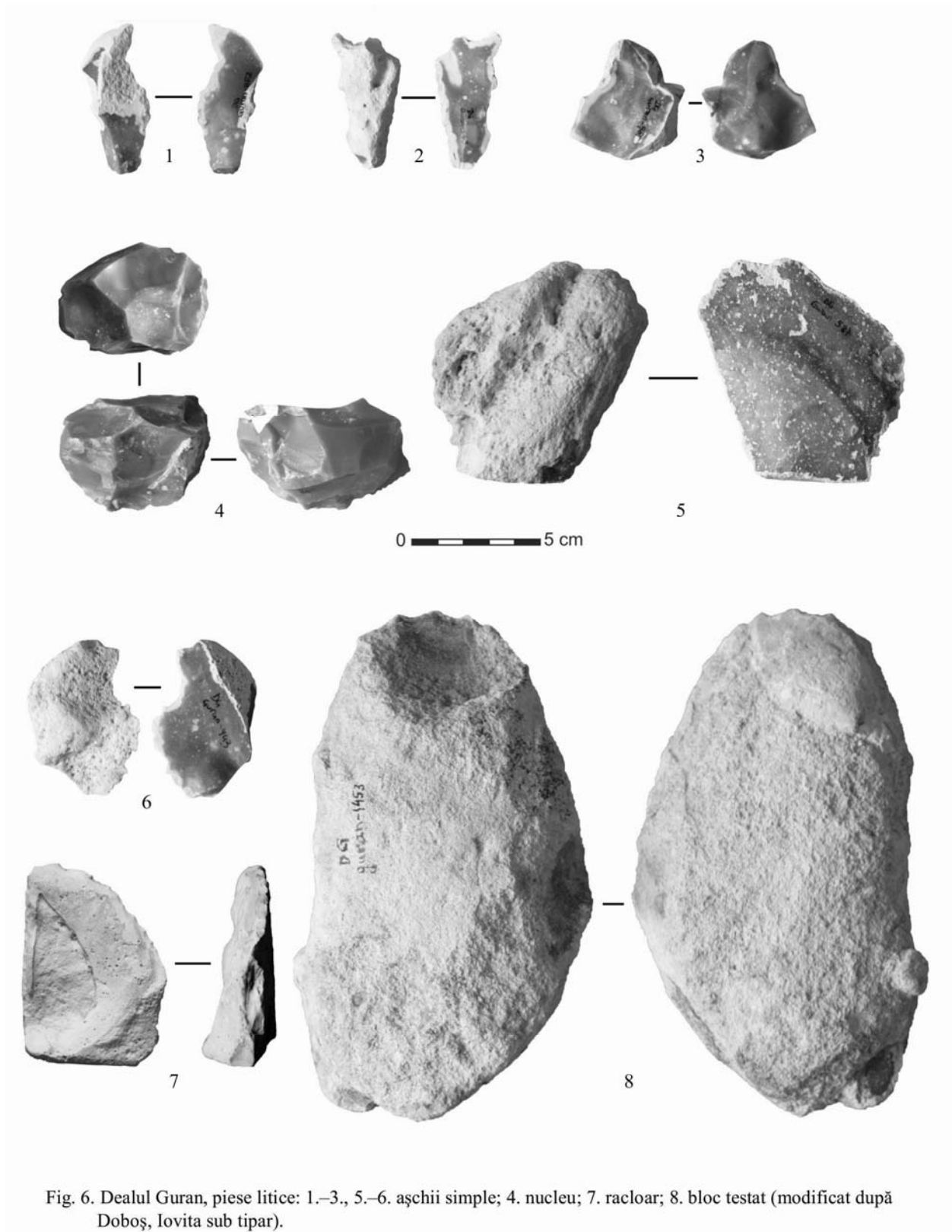

Fig. 6. Dealul Guran, piese litice: 1.-3., 5.-6. așchii simple; 4. nucleu; 7. racloar; 8. bloc testat (modificat după Doboș, Iovita sub tipar).

ABRÉVIATIONS / ABBREVIATIONS / ABREVIERI

- ACMIT – Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice, Secțiunea pentru Transilvania, Cluj
ActaArchHung – Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae, Budapest
Acta Geologica Polonica – The Journal of Polish Academy of Sciences
ActaMN – Acta Musei Napocensis, Cluj
ActaMP – Acta Musei Porolissensis, Zalău
Acta Siculica – Acta Siculica. Anuarul Muzeului Național Secuiesc, Sfântu Gheorghe
ActaTS – Acta Terrae Septemcastrensis, Universitatea Lucian Blaga, Sibiu
AIGR – Anuarul Institutului Geologic al României, București
AKGS – Aufnahmskarte des Grossfürenthums Siebenbürgen (1769–1773), Österreichisches Staatarchiv
Wien, Kriegsarchiv
Aluta – Aluta. Revista Muzeului Național Secuiesc Sfântu Gheorghe
AM – Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung
AmphRom – Recherches sur les amphores romaines, Collection de l'École Française de Rome
Angustia – Angustia. Arheologie, Etnografie, Sfântu Gheorghe
l'Anthropologie – l'Anthropologie, Paris
Anthropologie (Brno) – Anthropologie. International Journal of Human Diversity and Evolution, Brno
AO – Arhivele Olteniei, Craiova
Apulum – Apulum. Arheologie, Istorie, Etnografie, Alba-Iulia
ArchKorr – Archäologisches Korrespondenzblatt, Mainz
ArheologijaSofia – Arheologija. Organ na Archeologičeskija Institut i Muzej, Sofia
ArhMold – Arheologia Moldovei, Iași
AVSL – Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, Sibiu.
BA – Biblioteca de Arheologie, București
BAR – British Archaeological Reports. British Series, Oxford
BARIntSer – British Archaeological Reports. International Series, Oxford
BCH – Bulletin de Correspondance Hellénique, Athènes-Paris
BerRGK – Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts,
Frankfurt am Main
BiblThrac – Bibliotheca Thracologica, București
BMA – Bibliotheca Memoriae Antiquitatis, Piatra-Neamț
BMBH – Biblioteca Muzeului Bistrița. Seria Historica, Bistrița-Năsăud
BMJT – Buletinul Muzeului Județean Teleorman, Alexandria
BMTAGiurgiu – Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu”, Giurgiu
BSPF – Bulletin de la Société Préhistorique Française, Paris
BSSC – Buletinul Societății de Științe din Cluj
Bulletin AIESEE – Annuaire de l'Institut des Etudes Sud-Est Européennes, Bucarest
Bull. Ass. fr. Etude Quatern. – Bulletin de l'Association Française pour l'Étude du Quaternaire, Paris
Carthage 1. 2 – M. G. Fulford, D. P. S. Peacock (eds.), Excavations at Carthage: the British mission, 1, 2.
The Avenue du President Habib Bourguiba, Salamambo: the pottery and other ceramic objects from the
site, Sheffield, 1984
CA – Cercetări Arheologice, București
CCA – Cronica Cercetărilor Arheologice din România, București
CCDJ – Cultură și Civilizație la Dunărea de Jos, Călărași
CEDAC – CEDAC. Bulletin. Centre d'études et de documentation archéologique de la conservation de
Cartage
CCE – Cahiers de la céramique égyptienne, Cairo
CEFR – Collection de l'École Française de Rome
CercIst – Cercetări Istorice, Iași
Dacia – Dacia. Recherches et découvertes archéologiques en Roumanie, București; nouvelle série: Revue
d'archéologie et d'histoire ancienne, București

- EAZ – Ethnographisch-archäologische Zeitschrift, Berlin
 EphArh – Ephemeris Archaiologike, Athena
 Eurasian Prehistory – Eurasian Prehistory: a Journal for Primary Data, Harvard University, Jagiellonian University
 ERAUL – Études et Recherches archéologiques de l'Université de Liège
 ÉtThas – Études thasiennes, École Française d'Athènes, Athènes-Paris
 Hesperia – Hesperia. Journal of the American School of Classical Studies at Athens, Cambridge
 Iatrus-Krivina 2 – *Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau, 2 : Ergebnisse der Ausgrabungen 1966-1973*, Berlin, 1982
 Iatrus-Krivina 4 – *Spätantike Befestigung und frühmittelalterliche Siedlung an der unteren Donau, 4 : Ergebnisse der Ausgrabungen 1975-1981*, Berlin, 1991
 INM Varna – Izvestija na Narodnija Muzej Varna, Varna
 Int J Earth Sci – International Journal of Earth Sciences (Geol Rundsch)
 Marisia – Marisia. Studii și materiale. Arheologie – Istorie – Etnografie. Târgu Mureș
 MatIstMuzBuc – Materiale de Istorie și Muzeografie, București
 MemAnt – Memoria Antiquitatis, Piatra Neamț
 MCA – Materiale și Cercetări Arheologice, București
 MIA – Materialy i issledovanija po arheologii SSSR, Moscova-Leningrad (St. Petersburg)
 MünchBeitrVFG – Münchner Beiträge zur Vor- und Frühgeschichte
 MuzNaț – Muzeul Național, București
 Nemere – Nemere. Politikai, társadalmi, szépirodalmi és közgazdászati lap. 1871–1884, Sfântu Gheorghe
 Paléo – Paléo. Revue d'Archéologie Préhistorique, Les Eyzies, France
 Peuce – Peuce, Studii și cercetări de istorie și arheologie, Institutul de Cercetări Eco-Muzeale, Tulcea
 Pontica – Pontica. Studii și materiale de istorie, arheologie și muzeografie, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța
 Quartär – International Yearbook for Ice Age and Stone Age Research
 Quaternaire – Quaternaire. Revue de l'Association Française pour l'Étude du Quaternaire, Paris
 Quaternary Geochronology – Quaternary Geochronology. The International Research and Review Journal in Advances in Quaternary Dating Techniques
 Quaternary International – Quaternary International. The Journal of the International Union for Quaternary Research
 Quaternary Science Reviews – Quaternary Science Reviews. The International Multidisciplinary Research and Review Journal
 RazPr – Razkopki i Proučvanija, Sofia
 RCRFActa– Rei Cretariae Romanae Fautorum
 RevIst – Revista Istorică, București
 RevMuz – Revista Muzeelor, București
 RMI – Revista Monumentelor Istorice, București
 RPRP – Reports of Prehistoric Research Projects, Salt Lake City, Utah
 RSAC – Recherches suisses d'archéologie copte, Genève
 SCIV(A) – Studii și Cercetări de Istorie Veche (și Arheologie), București
 SCȘMI – Studii și Comunicări Științifice ale Muzeelor de Istorie, București
 SMA – Seria Monografii Arheologice, Sfântu Gheorghe
 SP – Studii de Preistorie, București
 StudCom Satu Mare – Studii și comunicări Satu Mare
 SupplBCH – Suppléments au Bulletin de Correspondance Hellénique, Athènes-Paris
 Suppl. Bulletin Assoc. Fr. Etude Quaternaire, INQUA, Paris – Supplement au Bulletin de l'Association Française pour l'Étude du Quaternaire, INQUA, Paris
 Tectonophysics – The International Journal of Integrated Solid Earth Sciences
 Terra Sebvs – Acta Mvsei Sabesiensis, Anuarul Muzeului Municipal „Ioan Raica”, Sebeș
 UPA – Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie, Bonn
 Valachica – Valachica. Studii și cercetări de istorie și istoria culturii, Complexul Muzeal Național Curtea Domnească Târgoviște